Inna Negrescu-Babuş

BILINGVISMUL PRECOCE, UN FENOMEN DE LIMBI ÎN CONTACT

În ultimul timp, bilingvismul s-a bucurat de un interes sporit din partea lingviştilor şi a psihologilor. Persoanele bilingve nu mai sunt considerate ca fiind o excepţie de când se ştie că o jumătate din populaţia globului pământesc utilizează aproape zilnic mai multe limbi. Ei constituie deci un grup demn de luat în seamă şi de supus studiului.

Copiii care învaţă de la naştere două limbi constituie un caz de bilingvism mai aparte. Modul în care evoluează acesta ne poate oferi informaţii importante în ceea ce priveşte procesul de achiziţie a limbii. Studiile privind dobândirea abilităţilor bilingve s-au înmulţit în ultimii ani datorită unor aspecte politice, economice şi sociale.

În articolul de faţă vom trata câteva subiecte legate de bilingvismul precoce, Mai întâi vom prezenta o definiţie a bilingvismului şi tipurile care există, ilustrând astfel diversitatea care există în acest domeniu.

Conform teoriei lui Bloomfield, o persoană bilingvă este cineva care „vorbeşte cele două limbi la fel ca cei care le au drept limbii materne". Acest tip de bilingvism mai poartă numele de *bilingvism echilibrat*. Haugen porneşte de la o altă definiţie : „capacitatea de a produce în a doua limbă enunţuri bine formate care poartă o semnificaţie". Această definiţie trimite la un bilingvism parţial care este cel mai des întâlnit în cercetările mai recente. Este şi mai conformă cu realitatea deoarece bilingvismul echilibrat, adică perfect, aproape că nu există: persoanele bilingve folosesc cele două limbi în contexte diferite şi, prin urmare cunoştinţele şi abilităţile lor de comunicare în cele două limbi sunt diferite.

În opinia lui Diebolt, o persoană este bilingvă chiar şi în cazul în care are capacitatea de a vorbi şi de a înţelege (după auz) prima limbă, iar în cazul celei de a doua are numai abilităţi de înţelegere (bilingvism receptiv).

O nouă abordare, „holistică" a bilingvismului este cea a lui Grosjean. Grosjean, în multe articole, a argumentat avantajele bilingvismului. Viziunea lui „holistică" susţine că: „o persoană bilingvă este un vorbitor-ascultător specific, competent, care şi-a dezvoltat competenţele (în cele două limbi şi, posibil, într-un al treilea sistem, care este combinaţia celor două) în funcţie de nevoile sale şi ale mediului înconjurător. Persoana bilingvă foloseşte cele două limbi separat sau împreună – pentru diferite scopuri, în diferite sfere ale vieţii, cu diferite persoane. Deoarece nevoile şi circumstanţele în care se folosesc cele două limbi diferă, de obicei, persoana bilingvă vorbeşte rar la acelaşi nivel şi la fel de fluent cele două limbi" [5, p. 55].

Autorul citat susţine această viziune „holistică", care este opusă perceperii monolingvistice sau fracţionare a bilingvismului, şi declară că persoanele bilingve nu pot fi comparate cu cele monolingve. Accentuează că persoana bilingvă nu este „suma" a două persoane monolingve.

Aprecierea bilingvismului nu a fost întotdeauna una pozitivă. De fapt, ea a fost foarte ambiguă până la sfârşitul secolului al XlX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Cele mai multe păreri apreciau bilingvismul ca ceva dăunător copiilor. Bilingvismul nu era o ramură de cercetare independentă; cei interesaţi de bilingvism erau mai ales psiholingviştii care,

BDD-A6601 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:05 UTC)

de cele mai multe ori, au fost preocupați de faptul că bilingvismul ar putea fi o barieră în dezvoltarea cognitivă a copilului, că poate reprezenta o povară cognitivă şi mentală atât de mare, încât ar încetini dezvoltarea lingvistică normală şi, în consecință, ar duce la un nivel scăzut al IQ-ului. Cercetătorii au pus sub semnul întrebării şi posibilitatea de a învăța două sau mai multe limbi în acelaşi timp. Pe lângă aceste teorii, rezultatele cercetărilor de la începutul secolului XX, au dovedit nivelul scăzut al IQ-ului în cazul persoanelor bilingve. Cu toate acestea, aşa cum s-a dovedit mai târziu, aceste investigații erau eronate din punct de vedere metodologic, deoarece au studiat numai o parte a fenomenului.

Cel mai celebru exemplu este probabil cercetarea lui Saer care a comparat abilitățile intelectuale la copiii monolingvi (de limbă engleză) şi bilingvi (engleză şi gaelic) din Wales. Concluzia lui Saer a fost că copiii monolingvi sunt mai inteligenți decât cei bilingvi. Cercetarea lui însă nu ținea cont de câțiva factori:

– faptul că copiii bilingvi proveneau în marea lor majoritate din familii sărace;

– faptul că o mare parte dintre copiii bilingvi locuiau la țară, în timp ce copiii monolingvi locuiau la oraş;

– testele de inteligență erau orale şi trebuiau executate în engleză.

Cercetările de mai târziu au criticat aceste rezultate şi au arătat că bilingvismul poate fi un avantaj atât cognitiv, cât şi lingvistic.

De atunci se pot remarca mai multe cercetări centrate pe studiul persoanelor bilingve, metodologic mult mai bine gândite. S-a ajuns 1a concluzia că bilingvismul nu reprezintă o povară în dezvoltare, dacă însuşirea limbilor are un ritm normal, se desfăşoară în circumstanțe naturale şi nu există împotrivire sau repulsie din partea bilingvului în devenire. Într-o situație normală, putem vorbi de bilingvism aditiv, ceea ce înseamnă că persoana devine bilingvă atât din punct de vedere lingvistic, cât şi din punct de vedere mental. Învățarea, monitorizarea şi stocarea unei limbi însuşite contribuie la formarea conştiinței lingvistice şi a celei metalingvistice, ceea ce reprezintă un avantaj cognitiv tocmai datorită contactului cu două sau mai multe limbi şi culturi.

Primul cercetător care a studiat procesul bilingvismului la copii a fost Ronjat. Drept exemplu i-a servit bilingvismul francez-german al fiului său. Ronjat ne oferă o mulțime de date care sunt atent analizate şi comparate cu altele obținute de la copii monolingvi francezi şi germani. Ronjat este primul care defineşte principiul „un părinte (o persoană) – o limbă". Conform acestui principiu, într-o familie mixtă, părinții ar trebui să vorbească cu copiii lor în limbile lor materne, copilul fiind expus, în acest fel, de la naştere, la două registre lingvistice. Folosirea limbii şi a modelelor oferite stimulează persoana, ducând la formarea bilingvismului echilibrat. Acest principiu a fost acceptat de mulți cercetători care au studiat bilingvismul timpuriu. Quay şi Deuchar descriu o altă cale prin care cineva poate obține statutul de bilingv. Folosirea în familie a acelei limbi pe care o determină o anumită situație de comunicare. Un cuplu spaniol-englez care locuieşte în Marea Britanie foloseşte spaniola (limba tatălui) acasă şi engleza (limba mamei) în toate celelalte situații. În acest fel, copiii sunt expuşi la cele două limbi şi sunt capabili să le diferențieze uşor şi să le utilizeze corect în contexte adecvate.

În ceea ce priveşte dezvoltarea lingvistică la copiii bilingvi cercetătorii au adoptat două poziții. Taeschner a susținut că în prima fază a dezvoltării, copiii au un singur sistem lingvistic ce înglobează cuvintele din ambele limbi. Abia mai târziu (între 6 şi 12 luni după pronunțarea primului cuvânt şi după apariția sintaxei în enunțuri formate din mai multe cuvinte) cele două sisteme se diferențiază. Aceste concluzii au survenit ca urmare a observațiilor pe care autoarea le-a aplicat în cazul fetițelor ei.

BDD-A6601 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:05 UTC)

Taeschner defineşte o a doua fază, în care copiii ar avea un sistem nu numai lexical dar şi sintactic unic şi nediferenţiat. Abia în faza a treia copiii ar face distincţia între aceste două sisteme, Aceste faze propuse de Taeschner s-au bucurat de o mare apreciere a cercetătorilor din anii ’80.

Meisel a fost unul dintre cercetătorii care s-au opus ideii că ar exista astfel de faze. În articolul său din 1989, spune că analiza făcută de Teaschner nu este suficient de riguroasă. Pornind de la analize noi, susţine existenţa la copii a două sisteme diferite chiar de la început. Argumentele referitoare la procesul de achiziţie a limbii au fost preluate şi expuse în mod clar de către Larisa Avram, fiind pe postul de cele mai vehiculate şi mai importante teorii în acest domenii din anii ’90.

Totuşi, o mare parte din cercetători din domeniul bilingvismului precoce susţin şi admit prezenţa unor „contaminări”, interferenţe în vorbirea copiilor la nivel de pronunţie, din domeniul fonetic, lexical, şi sintactic. Vom argumenta afirmaţiile de mai sus prin câteva exemple preluate din Hulk şi van der Linden 1996, Teaschner 1985, Deprez 1994:

– pronunţare: Oh, no, in the djar (*jardin*), but I wanted to say that…

(băiatul începe să pronunţe cuvântul francez *jardin* de parcă acesta ar fi un cuvânt englez).

– Interferenţele survenite în pronunţie sunt mai greu de depistat din cauza faptului că ei nu sunt încă în stare să utilizeze normele literare de pronunţie.

– morfologie: *Ho gefatto* (fetiţă bilingvă germană-italiană care adaugă un prefix german unui participiu italian)

– lexic: ya plus d’*ice* (fetiţă bilingvă franceză-engleză)

– Jusqu’au *caballo* (fetiţă bilingvă franceză-spaniolă)

– sintaxă: Moi tout riz manger (bilingvă franceză-olandeză)

Topica este specifică limbii olandeze; complement-verb în enunţ franţuzesc.

– Questo è di Giulia libro. (bilingvă germană-italiană)

Se foloseşte ordinea de cuvinte tipic germană: adjectiv-substantiv într-un enunţ italienesc.

Aceste cazuri de interferenţă (amestec de limbi) sunt cele mai frecvente la nivel lexical. Acest fenomen este caracteristic nu doar copiilor, ci şi adulţilor. În cazul celor din urmă, se vorbeşte mai des despre code switching sau alternarea limbilor/ alternanţa codurilor. Acest fenomen de alternare a codurilor nu este semnul cunoaşterii insuficiente a celor două limbi (conform lui Poplack), ci, din contra, o mai bună abilitate de utilizare a acestora. Termenii de *amestec de limbi* şi de *alternarea codurilor* trimit la ideea că ar fi vorba despre două procese cu două cauze diferite. Primul s-ar datora lipsei de diferenţiere la copii a celor două limbi, iar alternarea codurilor la adulţi ar fi bazată pe cauze de tip psihologic şi sociolingvistic-vorbitorii vor să demonstreze apartenenţa lor la un grup special care posedă două limbi şi care sunt în stare să le utilizeze pe ambele deodată.

Din cele expuse mai sus, se pot desprinde câteva concluzii. Bilingvismul se bucură, în ultima vreme, din ce în ce mai mult de atenţia specialiştilor. După o perioadă destul de îndelungată în care a fost prezentat exclusiv ca un dezavantaj în dezvoltarea cognitivă şi lingvistică a copiilor, începând cu a doua jumătate a secolului XX această părere negativă a pierdut din credibilitate. Cea mai importantă şi controversată problemă a fost dacă copiii posedă chiar de la început două sisteme lingvistice. Rezultatele cercetărilor s-au dovedit a fi contradictorii. Unele studii susţin ideea că, la originea procesului de achiziţie, copiilor le este dificil să diferenţieze cele două sisteme. Însă destul de repede, după formularea primelor enunţuri de două cuvinte, diferenţierea începe să se manifeste. Acest lucru este

BDD-A6601 © 2010 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:05 UTC)

demonstrat de capacitatea pragmatică a copiilor de a-şi adapta în mod adecvat limbajul la cel al interlocutorului.

Învățarea a două sau mai multe limbi la o vârstă fragedă nu are efecte negative asupra dezvoltării unei persoane, dacă sunt asigurate condițiile necesare de achiziție. Stăpânirea a două sau mai multe limbi permite o viziune şi asupra culturilor, contribuie la creşterea toleranței culturale. Cu toate acestea, în cazul bilingvismului substractiv, încrederea în sine a copilului poate să scadă, dezvoltarea socio-emoțională poate avea de suferit, ceea ce poate să conducă şi la abilități lingvistice mai scăzute.

Referințe bibliografice

1. Avram L. *Achiziția categoriilor funcționale în cazul copiilor bilingvi*. În: Murvai O. Conferința națională de bilingvism 1997, Bucureşti, Kriterion, p. 45-52.

2. Bloomfield L. *Language. Holt Rinehart and Winston*. – New York, 1933.

3. Deuchar M. *Quay S. Bilingual Acquisition*. – OUP, Oxford, 2000.

4. Diebold A.R. *Incipient bilingualism*. În: Language XXXVII, 1961, p. 97-112.

5. Grosjean F. Anothet *View of Bilingualism*. În: Harris R. Cognitive Processing in Bilinguals. Elsevier Science Publishers, Amsterdam, 1992, p. 51-62.

6. Haugen E. *The Norwegian language in America: a study in bilingual behavior*. – Philadelphia Press, 1966.

7. Hulk A. and E. van der Linden. *Language mixing in a French-Duch bilingual child*. În: Eurosla 6. A Selection of papers, 1996, p. 89-103.

8. Meisel J. *Early differentiation of languages in bilingual children*. În: Hyltenstam K and L. Obler. Bilingualism across the life span. Cambridge University Press, 1989, p. 37-56.

9. Poplack S. *Sometimes I'll start a sentence in english y termino en espanol: toward a typology of code switching*. În: Linguistics. 18, 1980, p. 581-616.

10. Ronjat J. *Le developpement du langage observ, chez un enfant bilingue*. – Champion, Paris, 1913.

11. Saer D. J. *An inquiry into the effect of bilingualism upon the intelligence of young children*. În: Journal of experimental pedagogy. No march-june, 1922, p. 82-96.

12. Taeschiner T. *The sun is feminine. A study of language acquisition in bilingual children*. – Berlin, Springer, 1983.

Institutul de Filologie
(Chişinău)

BDD-A6601 © 2010 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:05 UTC)